Józef Piernikarczyk.

Pierwsza polska ustawa górnicza

czyli

„Ordunek Gorny“

Historyczny dokument Górnego Śląska z roku 1528.

Wstęp.

Przedziwny zbieg okoliczności tak zdziałał, że właśnie tuż przed upływem 4-ro wiekowego istnienia ustawy górniczej zdołałem odkryć ten klasyczny pomnik polskiego ustawodawstwa górniczego. Dokument ten jest dowodem, jak sławnym i czcigodnym był zawód górniczy w Polsce. Ordynacja ta jest dalej starym zabytkiem ówczesnego języka polskiego na Górnym Śląsku, daje nam ona częściowo również poznać dawniejsze stosunki prawne, społeczne, ekonomiczne i nawet religijne w starej dzielnicy Piastowskiej, która może być dumną z tej karty dziejów swoich. Ustawa ta bowiem jest jednym z tworów wysokiej i prastarej kultury polskiej, Śląska.

Czterysta lat minęło od chwili, jak ostatni z Piastów na Opolu, książę Jan, kładł podwaliny pod wielkie dzieło gospodarcze Górnego Śląska. W prastarym kraju młota i kilofa, w kolebce dzisiejszego wielkiego przemysłu śląskiego w Tarnowskich Górach, rok 1528 rozpoczął nową erę w dziejach górnośląskiego górnictwa i hutnictwa.

Na przełomie dziejów, przy schyłku wieków średnich i przejściu do czasów nowożytnych, gdy śmiali żeglarze nowe odkrywali lądy, gdy ginęły stare systemy, a nowy duch wiał po Europie, na ziemi śląskiej zaszły doniosłe wydarzenia polityczne i zmiany w stosunkach, które zadecydowały na całe wieki o losie i szczęściu dzielnicy śląskiej. W tym właśnie czasie odkryto na polach wsi Tarnowice, gdzie obecnie położone jest miasto Tarnowskie Góry, bogate złoża kruszców. Nastąpił ponowny i najświetniejszy okres górnictwa w ziemi

bytomskiej. Twórcą i krzewicielem najpoważniejszem tegoż górnictwa i hutnictwa był książę Jan Opolski. On to nabył zastawioną przez Macieja, króla węgierskiego, ziemię bytomską od Jana z Żerocina. W ten sposób Jan Opolski połączył w pewną całość rozdzielony od szeregu lat Śląsk Górny, gdyż do księstw Opolskiego i Raciborskiego przyłączył i ziemię bytomską z zamkiem w Świerklańcu.

Ażeby przyciągnąć z okolic górniczych gwarków i górników nadał Jan Opolski swoim ziemiom szerokie przywileje, t. zw. wolność górniczą w roku 1526. Równocześnie polecił zbierać pewne stare polskie prawa zwyczajowe i wreszcie w środę po św. Marcinie w roku 1528 wydał tenże książę słynną ordynację, która stała się osią i fundamentem, na którym opierało się następnie przez cztery stulecia całe górnictwo, przemysł i hutnictwo górnośląskie aż do naszych czasów.

Ordynacja ta była wzorowana na polskich górniczych zwyczajach prawnych, zarazem i bytomskich, wreszcie i na frankońskim prawie górniczem, jak to jest wyraźnie zaznaczonem w artykule pierwszym niemieckiej kopji z 16 stulecia. Oryginału nie dało się nigdzie odszukać. Jedyną pozostałością, polskim zabytkiem tej ordynacji jest dotąd zachowany wyciąg jej z tych czasów. Kopja ta jest przechowana w państwowem archiwum w Wrocławiu. Znajdowała się ona w archiwum miejskim w Tarnowskich Górach, ale przed 60 laty wraz z innymi dokumentami zabrano ją do Wrocławia.

Jeżeli początek tarnogórskiego górnictwa położymy na rok 1528, to twierdzenie to zyska jeszcze więcej mocy przez to, jeżeli się zważy, że w roku 1528 zawarł ks. Jan Opolski umowę z Piotrem Wrochemem, ówczesnym właścicielem wsi Tarnowice, na którego polach odkryto kruszce. Dalej przez to, że w roku 1528 ukazała się pierwsza ustawa górnicza, że w roku 1528 spotykamy pierwszy raz dotąd istniejący urząd górniczy w Tarnowskich Górach, pierwszych urzędników

górniczych, dalej, że zachowane dotąd rachunki, które należy uważać jako pierwsze, rozpoczynają się z rokiem 1528 i że żadne starsze księgi górnicze jak z roku 1528 nie istnieją. Przywilejem zaś tego księcia, Jana Opolskiego z roku 1529 otrzymał urząd górniczy w Tarnowskich Górach własny herb, używany odtąd zawsze na pieczęciach tegoż urzędu.

Dla większego zrozumienia rzeczy i ówszesnych stosunków należy dodać, że obok Jana Opolskiego krzątał się i uwijał się już wówczaz na Śląsku margrabia Brandenburski Jerzy, brat Albrechta, księcia pruskiego, siostrzeniec synów Kazimierza Jagiellończyka, króla polskiego.

Węzły krwi ułatwiły margrabiemu Jerzemu usadownienie się na Górnym Śląsku. Przebywając na dworach swego wuja, Władysława Jagiellończyka, króla czeskiego i węgierskiego, pozyskał sobie jego względy, a po śmierci jego został wychowawcą króla Ludwika. Sprzedawszy czemprędzej swoje dobra na Węgrzech, kupił na Śląsku księstwo Karniowskie, a ponadto od króla Ludwika otrzymał różne przywileje i nadania, a szczególnie zapewnienie, że może oczekiwać nabycia ziem po bezdzietnym Janie Opolskim. Dlatego też jeszcze za życia Jana Opolskiego widzimy go u jego boku, interesującego się wszystkiem tem, co miało przynieść dochody a więc i górnictwem tarnogórskiem w ziemi bytomskiej. Starał się margrabia Jerzy ściągnąć na Górny Śląsk górników z Frankonji i oprzeć górnictwo górnośląskie częściowo także na wzorach saskich i frankońskich.

Ponieważ zaś ordynację górniczą z roku 1528 podpisał zarówno Jan Opolski jak i Jerzy Brandenburski, każdy dla swoich ziem, więc widocznie musiało tu nastąpić obopólne porozumienie i ułożenie tego ustroju górniczego. Stąd zrozumiałem jest, dlaczego na polskich ziemiach, na których górnictwo i hutnictwo było nietylko bardzo stare, ale i wzorowo ułożone, zostały do ustawy górniczej wprowadzone wpływy frankońskie.

Przez wyrazy „polskie prawne zwyczaje górnicze" należy rozumieć te, które już w średniowieczu podczas pierwszego rozkwitu polskiego górnictwa miały swoje znaczenie a nabrały większego w nanowo rozwiniętem górnictwie olkuskiem, a tarnogórskiemu i bytomskiemu bardzo podobnem. Wielu polskich gwarków, a szczególnie olkuskich i krakowskich brało w tem górnictwie udział i wytworzyło się równe prawo zwyczajowe przez przenoszenie się górników z jednego okręgu górniczego do drugiego.

Jak wielkie znaczenie miała ordynacja górnicza z roku 1528, wzkazują na to liczne wzorowania i powoływania się na nią. Także pierwsza pruska ordynacja śląska Fryderyka II z roku 1769 jest wzorowana na ordynacji Jana Opolskiego i zwie się „zrewidowana śląska ordynacja górnicza". Na tej zaś opierała się obecnie obowiązująca u nas dotąd pruska ustawa górnicza.

Tym sposobem mamy właściwie utrzymaną ciągłość ustawodawstwa górniczego od polskiego średniowiecznego prawa zwyczajowego do dnia dzisiejszego.

Zaraz po śmierci Jana Opolskiego w roku 1532 miała ordynacja górnicza Jana Opolskiego zostać wyjaśnioną. Dlatego margrabia Jerzy Brandenburski dołożył wszelkich starań, aby przy tem zważano na gruntowność i porządek. W tym celu też pisał pomiędzy innemi w roku 1532 z Raciborza do Leonarda von Gendorfa, mistrza kameralnego, aby przybył osobiście do Karniowa, gdyż musi z nim rozstrzygnąć różne sprawy, które odłożone zostały, aż do jego przybycia, „pomiędzy temi szczególnie ordynacja górnicza z roku 1528 jest ta, której myśmy dotąd jak sam możesz się domyśleć, bez twojej obecności nie mogli załatwić i w życie wprowadzić".

Również czas założenia Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach przypada na rok 1528. Ordynacja górnicza z tegoż roku nie pominęła i tej tak pożytecznej instytucji. Osobny

artykuł a mianowicie § 58 wyraźnie postanawia: szychtmistrze, hutmani, płoczkarze. rosztarze i wszyscy szafarze, którzy w swej mocy robotniki mają, powinni byli od robotników swoich ściągać każdej soboty po 2 halerze. Oni sami nie mieli nic dawać. Pieniądze te musiano wkładać do zamkniętej skrzyni i miały pozostawać pod nadzorem najwyższych urzędników górniczych i miały służyć potrzebom chorych górników i być obracane na różne cele społeczne. Co kwartał miano z administracji składać sprawozdanie."

Instytucja ta istniała bez przerwy 230 lat prawie, aż do upadku górnictwa i trudniła się także górnictwem. Już w pierwszej połowie 16 wieku zbudowano w Tarnowskich Górach dla górników lecznicę. Z tego poznajemy jak staremi są różne urządzenia społeczne na ziemi śląskiej. W wolnej Polsce górnictwo i hutnictwo oparte na dawnej i sławnej tradycji, coraz lepiej się rozwija i nadal stanowić będzie potęgę państwa i narodu.

Szczęść Boże!

Tarnowskie Góry, w listopadzie 1928 r.

Józef Piernikarczyk.

artykuł a mianowicie § 58 wyraźnie postanawia: szychtmistrze, hutmani, płuczkarze, rosztarze i wszyscy szalarze, którzy w swej mocy robotniki mają, powinni byli od robotników swoich ściągać każdej soboty po 2 halerze. Oni sami nie mieli nic dawać. Pieniądze te musiano wkładać do zamkniętej skrzyni i miały pozostawać pod nadzorem najwyższych urzędników górniczych i miały służyć potrzebom chorych górników i być obracane na różne cele społeczne. Co kwartał miano z administracji składać sprawozdanie."

Instytucja ta istniała bez przerwy 250 lat prawie aż do upadku górnictwa i trudniła się także górnictwem. Już w pierwszej połowie 18 wieku zbudowano w Tarnowskich Górach dla górników lecznicę. Z tego poznajemy jak staremi są różne urządzenia społeczne na ziemi śląskiej. W wolnej Polsce górnictwo i hutnictwo oparte na dawnej i sławnej tradycji, coraz lepiej się rozwija i nadal stanowić będzie potęgę państwa i narodu.

Szczęść Boże!

Tarnowskie Góry, w listopadzie 1928 r.

Józef Piernikarczyk.

Pomnik marmurowy księcia Jana Opolskiego w katolickim kościele parafjalnym św. Krzyża w Opolu.

Książę Jan Opolski.

Jeden z książąt górnośląskich, który nie uległ niemczyźnie, lecz zachował przywiązanie do kolebki swego rodu, był Mykołaj II, pan na Opolu. Nie sprzyjał on ani Niemcom, ani Węgrom, którzy w roku 1487 zajęli Śląsk, przemyśliwał nad połączeniem księstwa swego z Polską. Nie tajna była myśl jego królowi węgierskiemu Maciejowi, zaczem by zapobiec oderwaniu się księstwa opolskiego od Śląska, polecił staroście śląskiemu, aby Mikołoja i brata jego Jana w moc swą dostać się starał. Spełnił rozkaz starosta i zwabiwszy braci do Koźla, w silnej zamknął ich wieży w roku 1487. Dopiero powowiszy hołd i złożywszy okup w ilości 80.000 złotych, wydostali się bracia na wolność. Sprawa ta nie odstraszyła Mikołaja od powziętego zamiaru. Zdaje się, że nie zaniechał go i wtedy, gdy po śmierci króla Macieja (1490 r.) Śląsk z Czechami połączony został. Zniemczone Czechy i zniemczona wielka część Śląska nie mogły nęcić ku sobie owego Piasta, który nawet jak i brat jego Jan nie władał językiem niemieckim. Odpłacali Mikołajowi niechęcią książęta śląscy, a niechęć ta zgotowała mu koniec tragiczny. Na zjeździe[1] książąt śląskich w Nysie, podejrzywając książąt o zamach na niego, rzucił się z puginałem w ręku na Kazimierza cieszyńskiego i biskupa wrocławskiego Jana Rotha, ale ich nie zranił śmiertelnie. Lud nyski chciał go zabić w kościele św. Jakóba, gdzie się schronił Mikołaj przed zemstą. Wtrącono go do lochu. Mikołaj chciał złożyć 100.000 złotych, gdyby go puszczono na wolność. Sądem miejskim ławniczym został

[1] Jest kilka wiadomości o tym wypadku, najobszerniejsza jest Butischa (Prolegom. C. II § 7).

skazany na śmierć, gdyż książęta bali się brać odpowiedzialności na siebie. Przed tym sądem, odbytym pod gołem niebem, książęta oskarżali Mikołaja w języku niemieckim, a gdy tenże zażądał przełożenia na język polski słów ich, odmawiając zarazem mieszczanom prawa sądzenia osoby książęcego rodu, nie dano mu nawet odpowiedzi. Został ścięty na rynku w Nysie i umarł z słowami na ustach: „O Niso, Niso, czyż dla tego przodkowie moi darowali cię kościołowi, abyś mi wydzierała życie!" Zgonu księcia Mikołaja II nie pomścił brat jego Jan II, ostatni z rodu książę opolski, ani król czeski i węgierski Władysław, który nie miał dość siły i sprężystości, by powagę swoją wobec butnych książąt dolno i średnio śląskich należycie utrzymać.

Po śmierci Mikołaja II był panem na Opolu Jan II Opolski, który nabył ziemię bytomską od Jana z Żerotina, magnata węgierskiego a ziemię raciborską odziedziczył po księciu Walentym. Umarł 27 marca 1532 r. ostatni z rodu Piastów, książę na Opolu, Raciborzu i Bytomiu, łagodny i pobożny Jan. Kamień jego grobowy z łacińskim napisem znajduje się w kaplicy św. Trójcy w kościele św. Krzyża w Opolu. Jan II Opolski pozostawił po sobie ogromne bogactwa. Skarbiec, który zagarnął cesarz Ferdynand I wynosił prócz wielu kosztowności około 600.000 dzisiejszych złotych. [1])

Już za czasów ostatniego księcia opolskiego z rodu Piastów, Jana, znalazła nauka Lutra przystęp do Opola. Z boleścią wystosował książe Jan, gorliwy katolik, list[2]) w roku 1524 do Papieża Klemensa VII te słowa: „W podległych nam księstwach wichrzą ludzie luterskiej sekty, którzy straszne wzniecają rozruchy, wszystkie miejscowości niepokoją i wszystko, co święte depczą nogami. Znaczniejsi prałaci kościoła mego

---

[1]) W. Sońśki. Z przeszłości Śląska, str. 59, 73.

[2]) List znajduje się w tajnem archiwum watykańskiem.

w Opolu, opuściwszy swe siedziby hulają po wsiach i myślą tylko o tem, jakby zebrać jak najwięcej pieniędzy, które albo w niegodziwy i bezecny sposób trwonią, albo też jak sknery zakopują w ziemi i tak dla przyszłego antychrysta gromadzą bogactwa. Strasznem jest i nie do zniesienia, że niektórzy z nich kilka razy do Opola przybywszy, świętej swej karmicielki, kościoła kolegiackiego nie odwiedzili, ani nawet pokłonem nie uczcili, lecz bezczelnie mimo niego przechodzili. Odziedziczywszy po przodkach pobożność i przywiązanie do kościoła, staramy się, aby niegodziwość nowej nauki nie ogarnęła prostego ludu. Wszędzie ludzie szydzą z Boga, Świętych, z postów, z świąt z kapłanów, z papieża. Zginęlibyśmy, gdybyśmy nie zapobiegali tym bluźnierstwom. Gdybyśmy tego nie uczynili, wtedyby księża i zakonnicy poszli za przykładem duchownych innych krajów którzy biorą sobie żony, opuszczają klasztory i to tylko czynią, co dogadza ich chuciom."

Książę Jan był jednak za słabym, aby się skutecznie oprzeć protestantyzmowi, pod jego następcami katolicyzm podupadł jeszcze bardziej, klasztory opustoszały, a wielu mieszczan chwyciło się nowej nauki. Zkądinąd też przybywali protestanci do Opola, tak, że na początku XVII wieku dużo ich było w mieście i okolicy.[1]

---

[1] Idzikowski, Geschichte der Stadt Oppeln str. 102 i n.

Genealogja Piastów Opolskich.

Władysław † 1159
|
Bolesław I. — Mieczysław I. — Konrad.
| † 1211.
Jarosław † 1201, |
Kazimierz I. † 1230.
|
Mieczysław II. † 1246. — Władysław I. † 1283.
|
Mieczysław. — Bolesław II. — Jakób — Kazimierz — Przemysław
† 1313. ⟨Opawski⟩ ⟨Cieszyński⟩ ⟨Raciborski⟩.
|
Bolesław — Bolesław III. † 1368.
|
Władysław II. — Bolesław IV. † 1382.
† 1401. |
Bolesław V. † 1437. — Bernard. — Henryk. — Jan Kropidło
| † 1421.
Bolesław VI. † 1460. — Mikołaj I. † 1486.
|
Mikołaj II. † 1497. — Jan † 1532.

1528.

Ordunek Gorny.

—✳—

Poczena śię Pirwszy Artikuł.

Gdyż starym Gornikom Ordunek z Pamięći wyszedł, tedy oto z Franckreichu.[1] Ordunek narządzamy, aby każdy podle niego śię zachował, tak a nie inaczey, to jest sens pirwszego Artikuł.

Drugi Artikuł.

Wiele i za co urzędnicy na Górach być maiąm.

Gorny Hettman[2] Żupnik[3] czterzey Przyśiegli rozumni Dzieśiątnicy Olbornicy Gegen Schreiberowie,[4] z tych każdy swego Urzędu ma a powinien patrzyć, tak jak te niżey Artikuły okazane, a uczyć będam.

Trzeći Artikuł.

Urzędnicy Gorni bez dozwolenia nie maią Gor[5] budować od Gor nie odieżdżać ani śię w inny Handel wdawać.

---

[1]) Z Frankonji. Ustawa oparta została na polskich zwyczajach prawnych i frankońskich, jak to wyraźnie zaznaczonem jest w niemieckiej kopji z 16 wieku.
[2]) Starosta górniczy.
[3]) Górmistrz.
[4]) Kontrolerzy.
[5]) Góry — oznaczają kopalnie.

Hettman Żupnik nie ma bez Dozwolenia naszego Gor budować ani pod Przykrywką z nich Użytku oczekawać, ktemu też Schychtmistrzowie Huttmani bez Woli Żupnikowey nigdziey śię brać nie maią. Aby w Niebytności Ich Szkoda nieiakowa niestała.

Szczwarty Artikuł.

Co za Urząd a Poręczenie jest Hettmańskie.

Do wszystkiego Dobrego wieść, złe karać, a dobre miłować, A ma być ważon, jakoby sam Pan był, aż do Odmienia złey Miłośći.

Piąty Artikuł.

Co za urząd jest Pana Żupnika

ma Frysty[1] dawać na wszystkie Metale, tam gdzie tego Moc ma, ma każdą cedułę zapisać, kiedy ktory Dzień, a od ceduły 1 Grosz, a od Szybu 18 Łatrów być ma, daley uczy o Frystowaniu czytay kto chce Niemieczky.[2]

Szosty Artikuł.

Jako śię Frystownik[3] chować ma.

Gdy już Frystu dostanie, tedy ma we dwu Nie=

---

[1] Pozwolenia na otwarcie kopalni.
[2] Niemiecką ordynację.
[3] Przedsiębiorca górniczy, który otrzymał prawo wybicia szybu.

dzielach obłożyć i wyćiepać[1] na poł Łatrów, przy=namniey a potym zapisać, y Mieysce mianować, a wszak iesli chce może do Quartału, y nie ob=łożyć, albo do obłożenia nęcony nie ma być.

Siodmy Artikuł.

Co za Urząd jest Pisarski y Gegen Schreibera.

Aby jednemu każdemu prawie czynił, Księgi gło=wne aby w Skrzyni chowane były, okrom te Pisarz może mieć, co w nich części, ci to kdy przydom, aby wnet odpisane być mogły, a w tych, aby nic nie czyniono, bo gdźie by śię to stało, Pisarz na=grodzić powinien, też nie ma zbraniowano być Czy=tanie gdy śię zapisze nie co, a Strona żadna ma to być, a od tego ma dać 6 Halarzy y Minutę gdy potrzeba dać, a wszak z Woląm Pana Żupnika.

Osmy Artikuł.

Że Gora Gorę fedruie, albo przy iey Prawie trzyma.

Tak to po Wyśćiu Quartału ma każdy ob=łożyć, a robić, a gdzieby Wodę ciągnęli, a Gwałt mieli, dopuszczamy że może Gora albo 5 albo 6 gdy śię na jednym szybie dowiaduie, potąnd poki

[1] Wyrzucić.

y Wały im wżięte być nie mogąm, tesz ma być 18 Łatrów A od Zapisu dwoyga Pola Żupnikowi 4 gr. Przyśięgłym 1 gr. Pisarzowi 1 gr. być ma dano, tez może jeden drugiemu pokąd śię nie przebiiąm w Polu Kruszec kopać y skoro śię przebiiąm a oswiecąm maiąm niechać, aż Przysięngli ziadom na doł, pod Pokutąm 50 Grzywien,[1] A tam marszydę[2] uczyniom, ktorey nie maiąm ruszać pod Pokutąm 10 Grzywien.

Dziewiąnty Artikuł.

Gwarcy, ktorzy Gorąm swąm gorą[3] susząm,[4] Dziewiąnte[5] albo iakąm Nadgrodąm dawać maiąm.

Gdy Kołem albo inszymi Kunszty insze Gory susząm, że kruszec kopać Moc maiąm, ma 9 dano być, a gdzieby nie do końca szuszeli, ale trochę ma być podle uznania Żupnika a Przysięgłych tym co wzdy szuszą nagrodzono być ma. A ktoby 9 dać nie powinien ma 2 albo 3 Niedziele Górę swąm obłożyć a robić, a to aby okazał że bez Pomocy kunsztów kruszec swoy kopać może a

---

1) Grzywna = pół funta srebra, 16 łotów „grzywna słowiańska" liczyła 48 groszy 36 szelągów.
2) Pomiary. (Znaki górnicze)
3) Sztolnią = podkopem.
4) Odwadniają.
5) Dziewiąta część produkcji.

gdy śię to stanie a tak śię okaże, nie ma 9 dawać, a ma to zapisać dać obwiodszy, że iemu Pomocy nie trzeba.

Dziesiąty Artikuł.

Wody mająm być bez Szkody precz wywiedzione, A żadne Płoczki między Gorami nie maiąm być dopuszczone. Gdzie Wodę ciągnąm, aby iąm precz odwiedzono, aby inszym Gorom na Szkodę nie była, bez Dozwolenia Żupnika, a między Gorami Płoczky być nie maiąm pod winąm 10 Grzywien.

Jedenasty Artikuł.

Wiele Godzin Robotnicy w Szychtą robić maiąm, A co też tym co robiąm, albo po czemu płacono być ma.

Robotnik ma 12 godzin za Szychtę robić, A ieden drugiego lozować. a nie wyieżdzać aż zazwonią, a ktory Robotnik w Poniedziałek ziedzie, Sobotniąm Szychtę całą ma mieć, A ktory w puł tego Dnia ziedźie w Sobotę tylko poł Szychty ma mieć albo mu zrazono być ma, a ktory nie wypowiedziawszy Roboty w Poniedziałek albo w Niedzielę na Noc nie wynidzie, nie ma nigdziey fedrowany być robotom, a nadto ma od Żupnika

karany, a gdy Robotnik 1 albo 2 Szychty przerobi, a potem nie wynidzie, za to mu nic nie ma być dano.

Dwanasty Artikuł.

Że żaden nad narządzonom Godzinie Robotnikom Jadła ani Picia dawać nie ma.

Żaden Gospodarz albo Sąmsiad Robotnikowi na naszych Gorach w Nocy nad 6 albo gdy Berglock zwoni ani gdyby na Robotę iść miał, żadnego Wina, Piwa, za Pieniądze, albo y na borg dawać nie ma pod Pokutąm 1 Grzywny, a ma być zwoniono w Lecie 1 Godzinę a w Zimie 3 Godziny w Noc, a po zwonieniu żadnego Wina ani Piwa nie szenkować, też Robotnikowi nad 3 gr. borgowano nie ma być co nadto Sprawiedliwości nie ma być uczyniona, a gdy Robotnik za strawę winien może Myto iego zapowiedzieć, a przed innymi Długi to zapłacić.

Trynasty Artikuł.

Że żaden Gwarek ani Robotnik Kramow, ani Domow ani Węngielnic, Płoczek bez Żupnika, Pozwolenia nie ma, budować, a to pod Pokutom 5 Grzywien.

Sternasty Artikuł.

Jako stare Gory frystować, a Ich dochodzić ma.

Gdy kto starąm Gorą frystuie, ma obwieść Przysięgłym, że śię tam nie robi, a potem na cedułę pod Pieczęciami Żupnikowi na Ratuszu przybić do 4 Niedziel, a ma robić, jeśli śię gdo starych Gwarkow, w tych 4 niedzielach ozwie, a opłaci, ma przy swych Częściach gdy okaże pozostać. A ieśli śię nie ozwie, tedy temu, co frystował być, a zostać maiąm też w tych 4 Niedzielach każdą Sobotę ma dać wołać, że spadła ta Gora na Wolności leży, a frystowana iest.

Pietnasty Artikuł.

Kiedy a kandy Zapisy czynione być maiąm.

Każdy Tydzień ma Żupnik z Przyśięgłymi we Strzodę, a ieśli by śię święto trefiło, nazajutrz wnet ieśli potrzeba śiedzieć, a tam Frysty przyięte od= dane porządnie zapisować a co śię tam nie stanie, nie ma żadney Mocy mieć.

Szesnasty Artikuł.

Że Żupnik przy dzierzanym zapiśie iako śię chować ma.

Przy każdym Zapiśie Żupnik przytomnym być ma. A te stare y nowe Gory iako ich dopuścił,

podle frystowney ceduły przeizdrzeć kiedy się poczęło, a ma do nowey osobney książki a do starych także mieć, a około starych ma pilnie zapisano być, przez ktore Przysięgłe na Wolności zastanie..

Siedminasty Artikuł.

O tych ktorzy Częściąm innym Części odpisuiąm.

Tak kiedy kto komu Części przypisuie albo odpisać da, tedy mu iuż być maią, a gdzieby się potym jaka Zdrada stała, ma o to karany być, a ten co Fortelu używał, do tych Częśći przypuszczony być nie ma.

Ośminasty Artikuł.

Kiedy a iako maiąm być Szychtmistrzowie albo Pisarze przyimowani.

Gdy nowa albo stara Gora Ku Budowaniu dopuści śie podle Ordunku tedy ten co frystował z większąm Połowicąm Gwarkow a z Wiadomością słuszną Żupnika Huttmany Pisarze przyimować a ieśliby przysięgą zawiązany nie był, ma niąm zawiązać.

Dziewiętnasty Artikuł.

Gdyby jeden dwa albo więcey Gwarków swoie Gory opatrzyć chcieli.

Jeśli jeden dwa albo więncey Gorę budować a te [1] Szychmistrzowi, aby śię nimi [2] polecamy tedy aby dobrze przysięgąm zaopatrzony był, ma Hetman Gorny y Żupnik na to Baczność mieć.

Dwudziesty Artikuł.

Jako porządnie ma być Rachunek czyniony y płaca.

Ponieważ tymi Czasy przenienależyte a niesłuszne Zamkosty[3] od Gwarkow Żałoby były, tedy tak aby było Poruczenie aby rychtig szło niewięcey iedno co należy aby rachowano tak do Gory do Hutty Rosztow co Żupnik z Przyśiegłymi ma wszystko przeizżdrzeć A coby naśli niesżłusznego to zmienić, a ktory Gwarek pirwszy, drugi albo trzeci Tydzień Zamkostow nie da, tedy ten inszym Gwarkom za pirwszy Tydzień ma na 1/8 puł Grzywny, drugi Tydzień 1 Grzywnę a trzeci Tydzień albo potym opłacić, chceli tedy na Woli tych, co budowaly iego przyiąć y niechać.

---

[1] Nieczytelne.

[2] Nieczytelne.

[3] Składka tygodniowa gwarków na wspólne roboty w kopalni, stosunkowo do posiadanych kuksów uiszczana.

Dwudziesty pirwszy Artikuł.

Jako Części opisowane być maiąm.

Pisarz nie ma bez Strony Części odpisować, chyba iżby mu za ślubił, a gdzieby kto przez to Szkodę miał, na Pisarzu tego szukać ma.

Dwudziesty drugi Artikuł.

Że Żupnik nie ma radzić, ani Ksiąng a Spraw Szkodę innemu ukazować, albo y czytać dawać nie ma.

Że Żupnik nie ma radzić ani Ksiąng komu nienależy okazować Uwarowania Szkody innemu.

Dwudziesty Trzeci Artikuł.

Jako śie Żupnik z Wymierzaniem Operszalow[1] sprawować ma.

Gdy Operszał całey miary mieć nie może, tedy Oppolnym Gorom na poły rozmierzon być ma.

Dwudziesty Szczwarty Artikuł.

Gdyby śię przytrefiło, żeby Szyb Wodą zapuszczony był, a żeby Czachy[2] tonęły, albo na

1) Miejsce zbywające między kopalniami.
2) Chodnik od jednego szybu czyli góry do drugiego, przebitka.

innym Mieyscu zasturcowano było to Żupnikowi oznaimiono być ma, żeby to obejzdrzał Pilność około tego miał albo lo tego gorne Przyśięgłe narządził, żeby to pilno sprawiono było, a budowano y zasturcowano a zwłaszczą Gorę dolnom albo czachy, żeby to wedle Potrzeby oznaimiono było; Ktoby tego w czas o takowej Przygodzie nic nie oznaymił, ten dostatecznie karowany być ma.

Dwudziesty Piąty Artikuł.

Że pożyteczne Roboty Żupnik ma narządzać y niepożyteczne niszczyć, albo też niedopuszczać ma, na to y z Przysięgłymi szetrność mieć maiąm go też gdyż od Uwarowania szkody broni, słuchać.

Dwudziesty Szosty Artikuł.

Że Przyśięgli na dół ziezdzać maią Użytki zmyślać a od Szkody warować.

Przyśięgli gdy Potrzeba maią na dół ziezdzać, a ieśliby co nieporządnie widzieli, zmienić nauczyć albo przy Zapisie Hetmanowi albo Żupnikowi oznaimić, a oni to powinni aby iuż naprzeciw Ordunkowi y na Szkodą nie było Gwarkom albo wszystkim w obec.

Dwudziesty Siodmy Artikuł.

Maiąm Przyśięgli Żupnikowi poszłuszni być, a we wszech Sprawach powinni maią śię dać naleść a podle Poręczenia śię iego chować.

Dwudziesty Osmy Artikuł.

O Dingach[1] Lenszofie[2] iako Przyśięgli przy Gwarkach albo bez Gwarkow czynić maią a co im od tego być ma.

Niema [3] opuszczono być, Dingu Lenszofu bez Wiadomości Żupnika maią pierwey Przyśięgli ziechać oglądać a ieśli Robotnik temu za dosyć czynił albo nie, obaczyć też potym dingować, coby bez Szkody Robotnika y Gwarka było, też zaś Przyśięgli, Ding odbierać maiąm.

Dwudziesty Dziewiąnty Artikuł.

Gdy Lenszownicy albo Dingarze przy Smowie obstać nie mogą.

Ci co Dingi Lenszofy przyimuiąm, maiąm pilnować, iakby podle Smowy obstali, okrom tego iżby co pilniey czirpieli a robieli tedy ma przyśięgły oto baczyć a nagrodzić, gdyby tedy Lenszofnik

---

[1] Ugoda od roboty od łatra bieżącego szybu — chodnika — sztolni — i t. p

[2] Zarobek górnika płatnego od kibla wydobytej rudy.

[3] Nieczytelne.

pilny był a na Myćie tym co ma obstać nie mógł albo y na Dingu. Też na to Przyśięgli i Gwarcy wzgląnd mieć maiąm, aby pilny Robotnik a wierny zapłaty dostał y poprawy to iest, gdyby na tym Dingu obstać nie mogł.

Trzidziesty Artikuł.

Że na Dingach albo Lenszofach Szychtmistrzowie Hutmani żadnego Użytku albo Botkow mieć nie maiąm.

Żadnych Użytkuw a Dingow, Lenszofow Huttmani albo co Urząd u Gory maiąm pod Pokutą oczekiwać maiąm.

Trzidziesty Pirwszy Artikuł.

Gdy Robotnik od Dingu albo Lenszofu uciecze nie ma na żadnym Szybie Robotą fedrowan być, ale ieszcze ma od Urzędu dobrze karany być.

Trzidziesty Drugi Artikuł.

Jako Urzędniki a sprawce przyimować, Gorne Huttmany, Pisarze.

Większa Część Gwarkow [1] co śię z woli y to z woli Żupnika maiąm Huttmana Pisarza i inni Sprawce gorne obrać, coby pilni a wierni byli, a aby

---

1) Nieczytelne.

przyśięgli, a ieśliby Szkoda przez ich niepilność śię stała, aby zapłacieli A gdzieby Fałsz iaki czynieli podle Zasługi Ostrościąm karani tacy być maiąm.

Trzidziesty Trzeci Artikuł.

Jako wiele Szybów może Szychtmistrz opatrować.

Naiwięcey 6.

Trzidziesty Szczwarty Artikuł.

Kto Moc ma Szychtmistrza albo Pisarza Gornego odsadzić.

Hettman Gorny albo Żupnik z wolą Gwarkow ma Moc z Urzędu wysadzić, ale Gwarcy bez Hettmana albo Żupnika ich odsadzić nie mogąm.

Trzidziesty Piąty Artikuł.

Jako Szychtmistrzowie Pisarze Gorni Gwareczkie Pieniądze y inne Rzeczy należyte opatrzeć maiąm.

Maią wiernie nimi skupować y dobrze ie zachować, przez to Fortelu na Szkodę Gwarkąm, na Naczyniu nie używać, sami na śię ani żadnego innego.

Trzidziesty Szosty Artikuł.

Jako Szychtmistrz na Huttmana y na Robotnika ma Szatrność mieć.

Szychtmistrz a Huttman w iedney Gorze Braćia albo Przyiaciele bliżcy nie maią być dla Podeyzdrzenia Ale Szychtmistrz na Huttmana baczyć ma, aby Robota pilna była a dobra zupełna Szychta. A gdyby tego nie wykonał zupełncy Szychty jak należy, ma temu na mycie uięte być y Karanie pociąć też Huttman albo sz [1] Robotnikow aby u niego do stoła chodziely albo pili nęczić niema.

Trzidziesty Siodmy Artikuł.

Szychtmistrzowie maiąm wszystkim Robotnikom Miona y Przezwiska a co ci robią. Kto Robotę robi wiedzieć Ich naterminować do rachunku pociąć żeby śię iako komu płaćić wiedziało a też Wiadomości a Woli narządzenia Żupnikowego, tak że y w Szychcie przepuszczenia mieć nie maiąm.

Trzidziesty Osmy Artikuł.

Jako Quartalne Pieniądze dawane opatrzone, a iako nimi płacone być ma.

---

[1] Nieczytelne.

Każdy ktory Gorę w Mocy ma, a gdy śię robi 1/2 gr. na każdy Tydzień od niey dawać te pieniądze maiąm być w Ratuszu chowane we Skrzyni a trzy klucze być maią, Hettman jeden, drugi Olbornik[1] a trzeci Gegenschreiber, z tych Przyśięgłym płacone być ma.

Trzidziesty Dziewiąty Artikuł.

Jako Rachunek czynion być ma, albo szły=szan, a iako śie przytym zachować ma.

Ma Hettman Gorny Żupnik y inni ktemu na=leżący Urzędnicy na każdy Quartał od Szycht=mistrzow albo od tych co Gorę w Mocy maiąm a tych używaiąm, iako śie urządzieli, co a wiele robieli Rachunek odebrać, o wszystko śie wywie=dzieć a gdzieby przez nieopatrzność nieco Szkody obaczyli, kto to uczynił a niedoyzrdzał, gdyz mu to zwierzono, aby Szkodę nagrodzieł a gdzieby śie Falsz okazał srogo karany być ma.

Sterdziesty Artikuł.

Kiedy a jako Szychtmistrzy y Pisarze Gorni z Rachunkiem gotowi być maiąm.

---

[1]) Poborca dziesięciny górniczej w naturze uiszczanej.

Kiedy a iako każde Sćwierć Roku w Sobotę przed Quartałem ma każdą Rzecz Niemieczkim Językiem spisać co przyiął, na co wydawał, co ieszcze iest particulariter, aby zterminował, a ieśli iest co gotowizny, aby iąm przy Regestrze położył.

Sterdziesty Pirwszy Artikuł.

Żeby kruszec pięknie płokali, a lutrowali.

Gdzieby nie pięknie sprawieli, dla Olbory[1] naszey nie ma Olbornik mierzyć, ażeby pierwey Przysięgli Gorni oglądali, ażeby nie mierzyli plugawych pod Winą 10 Grzywien ale niechay go znowu wymnią. Też bez Woli Olbornika nie maiąm mierzyć ani Płoczek brać miary ani ołowa nieważonego a cechowanego nie przedawać, albo rozwozić, pod takąm Winąm towaru ktoby go przedał, też waga ma być prawa a zgolene Haki[2] wyrębować a do wyścia wolności albo woli naszey a karać go Centrierą 1/2 gr. ważnego ma to ważnik wyrachować powinien.

---

1) Dziesięcina górnicza uiszczana panu rządzącemu za pozwolenie kopania w gruntach będących jego własnością. Zwykle był to dziesiąty centnar, korzec lub kibel w naturze oddawany (bywał też i dwudziesty).

2) Hak, siekierka, którą ważnik po odważenia ołowiu gwareckiego i po wybiciu numerów ile centnarów ważył, oraz pobrania opłaty, wybijał znak, na dowód opłacenia.

Sterdziesty Drugi Artikuł.

Co Olbornik albo Gegenschreiber czynić maiąm.

Maiąm naszę Olborę y Nieczkowe[1] co nam należy pilnie wyupominać aby nam nasze co należy, nie zgineło a to na poczćie oddać.

Sterdziesty Trzeci Artikuł.

Aby żaden na Hucie wypozniony nie był.

Ażby pierwey swoie ponieważ począł Kruszec ierz [2] porobić, to iest komu pierwey Si[3] a niech dorobi iako należy, aby Szkody przez Odechpnienie nie podiał.

Sterdziesty Szczwarty Artikuł.

Aby każdy Tryb[4] na Hucie z Wiadomościąm Żupnika czyniony był.

Poruczamy aby Gwarcy bogaty Ołow gdy chcą probować, dał Żupnikowi oznaymić pirwey wiele Centnarow sadzą, a żeby Proba dana była pod Winą 1 Grzywny.

---

[1]) Opłata po groszu, uiszczana niegdyś w Olkuszu dla Króla od każdej niecki wydobytej rudy. Gdy za Zygmunta Augusta zamiast poboru olbory w kruszcu t. j. w srebrze i ołowiu, dozwolono pobierać ją w rudzie, olbornik odmierzał ruszty, i dziesiąty ruszt, a w razie połowicznej olbory, dziewiętnasty ruszt rudy pobierał dla Króla, prócz tego na koszta wytopu czyli jak to zwano na sprawę, albo sprawienie kruszcu, płacili gwarkowie grosz od rusztu rudy, i tę opłatę zwano groszowem.

[2]) Nieczytelne.

[3]) Nieczytelne.

[4]) Trybowanie = odciąganie srebra.

Sterdziesty Piąty Artikuł.

Aby Gwarek albo Huttny Pan ieden drugiemu Robotnikow nie odłudzał a Mytem nie przesadzał.

Żaden nie ma to iest ieden drugiemu Jego Robotnikow, Rosztrzow[1] Szmelczyrzow odłudzać ani nienależytem Mytem płacić, ani Robotnika nie fedrować Robotom, ażeby go pirwey pirwszy Pan iego przepuśćił, pod Winą 5 Grzywien.

Sterdziesty Szosty Artikuł.

Jako a w wielu Częściech ieden drugiemu częśći gwarować powinien.

Jeśli ieden drugiemu Częśći odprzeda daruie tedy temu co kupi albo dostanie 4 niedzielach przypisać ma, a ten co mu dadzą ma wtym by co takiego wzniкło, nie będzie mu odpisać potym powinien chybaby Przyczyna szłuszna w tym była. Że ten co kupił aby mu gwarowane były, Ktemu przyść nie mogł, a kto w Księngach nie ma zapisano, takowy ani ma być za Gwarka między innemi.

Sterdziesty Siodmy Artikuł.

Gdy śie Przedawca naść dać nie chce.

Gdy Przedawacz albo Kupiec być nie może, albo śie naść dać nie chce, tedy Strona ktora wzdy

[1]) Prażelników.

stych iest, ma iść do Hettmana Gornego albo do Żupnika a oznaimić, iako śie gwar ieden drugiemu stać miał, a tego nie masz, tedy ma być na tym już dosyć. A ieśliby śie naszło, żeby w tym Szybalstwo nie [1] było ma to być ostro karano.

Sterdziesty Osmy Artikuł.

Poniewasz także nie potrzebne Prawa gornego trzymanie Szkody niemałe śie zbiegaiąm narządzamy y postanowiamy, żeby żaden Gwarek, żeby śie Gornych Spraw dotykało, żadnego Prawa bez woli naszego Hettmana a Żupnika nie trzymaly, ale naszym pomienionym Urzędnikąm albo Dozorcąm to do Wiadomości podaliśmy, żeby to wedle szłuszności uważyli a rozsądziely.

Sterdziesty Dziewiąnty Artikuł.

Co nasz Bormistrz z swoiąm Radąm handlować y sądzić ma.

Poniewasz na naszych Gorach Niemieczki, Czeski y Polski Lud Gwarcy y Robotnicy sąm, narządzuiemy, aby Bormistrz[2] był takowy, coby oboiętną Mowę dobrze umiał, do kto=

---

[1] Nieczytelne.
[2] Burmistrz miasta Tarnowskich Gór. Mowa tu o wolnem mieście górniczem „Tarnowskich Gorach".

rego Bormistrza maiąm 4 Radni Panowie niemieczcy, coby też obie mowy umieli, a ieszcze zaś 4 Polacy albo Czescy coby też niemieczkie umieli przydane być maią. Ktoryż to Bormistrz a Rada wszystkie mieyskie Sprawy szłyszeć a sprawować ma, każdemu sprawiedliwie, złe karać a dobre obroniać a Bormistrz z swoimi Assessorami maiąm Moc mieć Woyta obierać na Urząd Woytowsky a wszak z nasząm Wiadomośćiąm a Wolą potwierdzić.

Pięćdzieśiąty Artikuł.

Co Żupnik sąndzić ma a iako Gorny Urząnd na potym chować śie ma.

Narządzuiemy a postanawiamy że każda Gorna Sprawa naprzod do Żupnika przyść ma, A Żupnik każde 4 Niedziele prawo trzymane odprawiać Strony. A ieśli strona chce może appelować na iego koszt do Hettmana albo do nas a kto [1) przegra Stronie utraty nagrodzić ma a Żupnik z Przysięgłymi nie innym Ordunkom nie maią, ale jako tu [2) oto [3) sądzić ma pod srogiem karaniem, też bez Żupnika namniey dwu Przyśięgłych nie

1) Nieczytelnie.
2) Nieczytelnie.
3) Nieczytelnie.

ma nic do Księgi napisano być. Żupnik z Przysięgłymi każdy Tydzień w gornych rzeczach ma pilny być, a we Strzodę wszystkie Zapisy, Frysty porządnie zapisować, a ieśli takie roznice ma przyistoynie a chendogo odprawić, a coby tam odprawiono być nie mogło, ma do porządnego Prawa ukarany być, aby żaden w swym Prawie ukroczony nie był ani ku Szkodąm a utratąm nieprzywiedzion.

Pięćdzieśiąty Pirwszy Artikuł.

Że Zapowiedź w Gornych Rzeczach przez Żupnika sprawowana być ma.

Co od Gory płynie Arrestu albo Zapowiedzi na co Żupnika trzeba szukać iakoż starodawna, a kto Zapowiedź czyni a we 14 dniach temu zadosyć nie uczyni, tedy takowa iuż Zapowiedź mocy nie ma.

Pięćdzieśiąnty Drugi Artikuł.

Co Żupnik Pokutami albo Winami albo karać ma.

Takie Winy wyrachować nasz Żupnik y z Przysięgłymi na Mieyscu naszym winami, gdy kto zasłuży, co iako y inni pierwey Żupnikowie moc

mieli, karać y Moc maiąm, a wszak takie Winy albo Pokuta Rachunek z tego uczynić maiąm, kazdy Rok.

Pięćdzieśiąty Trzeci Artikuł.

Jako Zupnikowie, Woyt y Rada na Gorach mogą y Moc maią wszelkie a złe wszeteczne sprawy przed śię wsiąść y karać.

Gdyby śię w Mieście[1] iakie nierządy a wszeteczeństwa zbiegły, ktore Zupnikowi karać nie należą, tedy ma Rada albo co Urzęndy maią dla Pokoia lepszego moc takowy Występek a wszeteczeństwo a do Posłuszeństwa przywieść. Za Summa złość karać aby winy ktoreśmy im z Łaski a do woli naszey puśćieli, a to dla wychowania Osob urzędowych każdy Rok wyrachować urzędnikom naszym powinni.

Pięćdzieśiąty Szczwarty Artikuł.

Że Morderce na Czasy wieczne z Gor odkazani być maią.

Gdo na Gorach albo przy Gorach bez szłusznego Bronienia śie pokazuie kogo zabiie temu ma Miasto a gory by śie trzeba oto y zgodził na wieczne Czasy zapowiedziane być.

[1] W Tarnowskich Górach.

Pięćdziesiąty Piąnty Artikuł.

Aby ci Miono Boże bluźnią, a na przeciwko Panu Bogu źle mowią, karani byli.

Narządzamy Ći co przyśięgaiąm Miano Boże bluźniąm, aby tak na Gardle albo na Statku karani byli a ktorzy by Gospodarz w Domu swoim Przyśięgi a Bluźnierstwo szyszał a Urzędnikąm naszym nie oznaymił, a niego śie to pokazało, tedy po każde ma Winy do komory naszey 10 Grzywien dać.

Pięćdziesiąty Szosty Artikuł.

Co Żupnikowi od Frystu y od innych Rzeczy należy.

Żupnik ma od Frystu 1 Grosz od Pieczęći 1 Grosz od Marszydy Przysiegłym 2gre. to maią Gwarcy z obu Stron płacić a sznurą Żupnikową mierzono być ma, a nie ma śie za ony Marszy dawać, ani mierzyć, sam bez Żupnika a Przy= sięgłych Pozwolenia pod winą 5 grs. Też mu należy od Huttnego mieysca 15 gr. a od węgielnić 4 gr. od Płoczek a od Rostow 8 gr. od placu na Do= mena na Kram na Jatkę, od kazdego Mieysca 1 gr. od dwoyga Pola Żupnikowi 4 grs. a Przy=

śięgłym 1 grs. Pisarzowi 1 grs. Olbornikowi y iego Gegen Schreiberowi ma od każdych Niecek kruszcza 1 gr. Gwarek dać.

Pięćdzieśiąty Siodmy Artikuł.

Jako kto kruszec kupować ma.

Niema żaden kruszcza przedawać, aż okaże od ktorey Gory go ma też kupić go nie ma, aż śie wywie skąd go ma, a gdy śie to naydźie a okaże że Fałsz szybalstwo a złodzieystwo wtym iest ma kupiec y Przedawacz, iako Prawa okazuią karany być.

Pięćdzieśiąty Osmy Artikuł.

Że każdą Sobotę Szychtmistrz Huttmani Płoczkowie, Rosztarze Lenszofnicy wszyscy Szafarze ktorzy w swey Mocy Robotniki maią, od każdego dwa Halerze wziąć maiąm.

Ci wszyscy Przednicy od Robotnikow przy Płacy po dwu halerzach brać maią, a do zamknioney Skrzinki albo Pokładnice do Żupnika włożyć, do ktorey on y Rada po kluczu miec maią. A te Pieniądze maią być dla ubogich niemocznych Pachołkow albo na rzeczy pospolite dobre nałożyć,

a każdy Quartał albo gdy czas przyidzie naszemu Żupnikowi a Radzie ztego Poczet uczynić

Pięćdziesiąty Dziewiąnty Artikuł.

Jako Waga Ważnikowi opatrzona być ma.

Ważnik ma Przysięgły być, w Doma zawsze ma być, aby Gwarek przezeń Szkody nie miał, Aby też Ołow nie zginął, też Centnar prawy aby był, a zgolemy Hak ma być ze Sztuk wycięty, a od każdego centneru do komory 1/2 grs. Gwarek dać ma, a ważnik to wyrachować a ważnikowi od Ważenia każdy Sztuki 1/2 grs. a to 1/2 grosza ma kupiec i Przedawca płacić a od kładzenia co ważnik na wozy kładzie Forman mu od sztuki 1/2 gr. dać ma, a on na to Czeladź ma mieć, a ktoby swoy ołow bez ważnikowey Wiadomości na Wozy kładł ma być Winą karany.

Sześćdziesiąty Artikuł.

Jako węgle ma być kupowane, a iako śie węglarze sprawować maiąm.

Hutny Pan albo Gwarek mają iednostainie kosze albo miarę mieć, iako nasze Hutty maią, a Węglarze dobre węgle do Rosztow, a nie Proch albo Motłoch suć, a aby Mierzyca spusobiona

była, a wiele mierzyć w kosz być ma narządzono niech będzie, a Węglarzowi za kosz 12 gr. dać śie ma a kto przestąpi od urzędów naszych Winą 5 Grzywien karany być ma.

Sześćdziesiąty Pirwszy Artikuł.

Co każdy Robotnik w Gorach, Hućie, Płoczkach do tegodnia albo za Schychtę zapłatę mieć ma.

Huttmanowi za Tydzień gdzie przy Gwałcie	36 grs.
A gdzie Wody nie masz	24 „
Kopaczowi za Tydzień przy Gwałcie . .	18 „
A gdzie Gwałtu nie masz za	2½ „
Haszplarzowi, Tragarzom za tydzień . .	2½ „
Rormistrzom od rury	12 „
A myta za Tydzień	12 „
Płoczkowi za szychtę	3 „
Traitacznikowi[1] za szchtę	½ „

Hauscy [2] Rosztarze maią wielkie Roszty[3] stawiać iako y w Polszcze, kruszec wysnażyć drobny zwieść, a od każdego ognia na 2 grs. niedawać, a ma to sobie Chłopy chować tym płacić ma na Szychtę po ½ gr. zawzdy gdy wiatr w nocy

1) Robotnik, donoszący rudę w trajtakach (trajtak, kosz lub niecka do rudy) do płóczki.
2) Nieczytelnie.
3) Kraty paliska pieców płomiennych, muflowych i innych naczynnych.

y we dnie okrom święta wielkiego palić, a od cagli gdy ie naypierwey zpłocze od kazdy Niecky 2 gr. a co drugie, raz pod cagle z drugiey Wody po 4 gr. a kto chce może też robotę każdą zdyngować.

Sześćdziesiąty Drugi Artikuł.

Że Zapowiedź albo aresty u Żupnika sprawowane być maią.

Co gorne rzeczy są a Zapowiedzi trzeba u Żupnika szukać a gdo do 2 Niedziel dosyć zapowiedzi nie uczyni, iuż nie ważna, a gdy ośiadły Gwarek a tu mieszka, Robotnik nie ma mu Mocy zapowiadać, ale na niego albo na Factora iego Żupnikowi żałować, a gdyby nie zapłacił, tedy zapowiedź ma lopuszczona być, a podle Prawa postępować, a gdy Ołow co zapowiedźi iest, nie ma ruszany być pod winą 50 grzywień, chyba by go wierzono u Urzędu a gdy swoię zapowiedź na szkodę chce, wyręczyć, a tego co zapowiedział albo mocnego iego niemasz niema kruszeć albo zapowiedź na szkodę leżeć, ale na szłuszne ręnkoimię wydane być ma, a kto zapowiedź czyni a do 6 Niedziel pokaże 2 Niedzieli zapowiedzi nie odnawia moc nie waży, ale

gdo iest śie tak chowa tedy stronę do Prawa da y może dać obesłać, a gdy wiele zapowiedzi na iednę Rzecz iest, ma naprzod płaczono być zarobione Myto potym za Ołow za Kruszec gdy zapis tego iest potym egarstwo[1] potym urzędnie Rękoiemstwo a potym inne wszystkie Długi ieśli u Żupnika Bormistrza y Woyta Zapowiedź śie stała maią płacone być.

Sześćdziesiąty Trzeci Artikuł.

Że Gwarcy wswych Gorach w niektore Swięta iako y indziey maią dać.

Gdyż w Roku Swiąt iest wiele A ugor koszt a nakład wielki muśi tedy y we Swięto robiono być, też y na Gorach gdyż wody wielkie, tedy tesz y tam może w Swięto robiono być.

Sześćdziesiąty Szczwarty Artikuł.

Jako śie przy gzynkowaniu[2] szybow chować maią.

Dingarze gdy nowy albo stary szyb zgzyn=kować śię podeimią, nie maią go od razu iedno 3 stosy na zwyż podnieść a co wyżey wyniosą płacić Gwarcy nie powinni.

---

1) Nieczytelne.
2) Szyb lub szybik spuszczać lub pogłębiać.

Sześćdziesiąty Piąty Artikuł.

Jako drogo Gwarcy albo Szychtmistrzowie od tych Drwa rąbią drwa kupować maią.

Ci co Gwarkom w Leśie Drwa rąbią wkupionych Leśiech 6 Piędźi wdłusz Łatr po 3 grs. a do rosztow 4 Piędzi długie 2 grs. a gdy Robotnikom Las kupny, tedy długie Drzewo po 4 grs. a ktotkie po 2 grs. a ma od ziemie na wsze strony Łatr być na szerzy na zwysz a to Przyśięgli mierzyć maią pod Pokutą 1 Grzywny, aby tak czynili i robieli.

Sześćdziesiąty Szosty Artikuł.

Jako Kruszec y Ołow chowany a opatrzony być ma.

Gdy śie naidzie że często kruszec y ołów rosztowy ginie a indziey przedawaią, a tak wszystkim w Obec poruczamy, aby śie na to udali obstelowali ktoby taki karać go podle zasługi, też na Płoczkach, y ugur maią dać pilnować aby Szkody śie niedziały.

Sześćdziesiąty Siodmy Artikuł.

Aby żaden Lenszofnik albo Robotnik Gwareczkiego Kruszczu ktory on wyrzierżył, Inszemu nie przedawał.

Lenszofnicy choćby im Gwarcy Zamkost dłużni byli Kruszcza innemu przedać nie maią,

ale żałować na Gwarka iako wysz opisano Żupnikowi, a ma mu Sprawiedliwość, a kto by śie tego ważył ma na Garle y na Statku karany być.

Sześćdziesiąty Osmy Artikuł.

Jeśli z Pozwoleniem Żupnikowym podle ordunku naszego w polu między albo podle inszych Szybow iednym albo więcey [1] wkroczył, a te swoie szyby obłożył, a bez wszelaki Przekazki y Sporki swoy Herszyby[2] do spadku przywiodł, y dogzynkował, ten może bez Prawa by trzeba kdrugiemu śie przybliżył, potomnie od swoiey Roboty nie odegnan był.

Sześćdziesiąty Dziewiąty Artikuł.

Jakim Obyczaiem Gora ma być położona.

Gdy Gwarcy przed Wodą robić nie mogą, kruszczu że wszystkiego nie wiele, tedy maią Przyśięgłym obwieść, że przed wodą robić nie może, ale położyć muszą dla wiary ieśli temu tak. A tak maią ći Gwarcy co obwodzom a położyć

1) Nieczytelne

2) Herszyb w dawnych kopalniach olkuskich (1432). Przy udzielaniu pozwoleń gwarkom na kopanie, żupnik wyznaczał punkt, w którym miał być bity szyb główny, czyli erszyb, a na 24 łatry w każdą stronę mógł gwarek wybijać szyby poboczne.

chcą, opolnym co przy nich rąbią aby swe opatrzyli opowiedzieć że iuż wyprzęgą.

Siedmdziesiąty Artikuł.

Jako Bormistrz Dziesiątniki podle Lidzby obeczney narządzić ma.

Poruczuiemy żeby Bormistrz na Gorach Dzieśiątniki narządził, a każdy Dzieśiątnik, samsiadow albo i komornikow innych co pod sobą miał, aby Czasu Potrzeby a Gwałtu gdyby zazwoniono zarazem przed Ratusz stanął, a ktoby w tym nieposłuchał, ma winien karany być, a gdyby Potrzeba była, Złodzieia, Morderza poimać, też na Pomocy maią być, aby do kaźni wzięty być mogł.

Siedmdziesiąty Pirwszy Artikuł.

Aby żaden bez Dozwolenia żadnych Drew, pokiby ukazano niebyło nierąbał.

Aby dla Gor Drzewo chowane było, poruczamy wszystkim na Domy na kauy, na Roszty, na Węgle y na inne Potrzeby, aby Drzewa nie rąbali bez wiadomości a Pozwolenia naszego Hettmana Swierklańskiego[1] y Forstmistrza winą srogą 10 Grzywień.

[1] Świerklaniec, siedziba starosty górniczego.

Siedmdziesiąty Drugi Artikuł.

Aby Żupnik z tymi 4 Przyśięgłymi gorne Sprawy pieknie układnie handlował coby kolwiek sprawował, y słuchał a coby wdobne wkładem przywieść nie mogł, tedy jako z tym podle Or=dunku porządnie postępmpowano być ma.

Żupnik z Przyśięgłymi każdy Dzień 1 Godzinie na Ratużu być ma słuchać co Potrzeba między Gwarky, ich Żałoby przeszłyszeć, pięknie rozprawić nie wszystko do Prawa mieć, też Przysięgli maią gdy ich potrzeba na doł ziechać, a ieśli na Len=szof dać, czyli na Gwarki robić oglądać. A coby rozstrzygnąć nie mogli do Prawa odłożyć maią. 4 Rayczy albo wszyscy przy Prawie śiedzieć maią, a Ortelem sprawę wydać A ieśli Stronie krzywda śie widzi może do nas appellować, albo do naszych Rad, albo ich sprawę odesłać a to wnet nie odchodząc ma appellować, a ma ten co appelluie 2 guld. do naszey komory podle Oby=czaiu położyć.

To tak iest Gornego Ordunku Artikułow 72 okrom.

Abszydow, ktorych iest wiele.

Po tych Artikułach, Jako to sąm porządnie spisane, naśladuiąm Przysięgly naprzod Żupnika

a potym inszych Urzędnikow iako y Mieyskich y inszych Huttmanow, Pisarzow, Smelcerzow, Probierzow zc.

Ostatnie. Księże Porucza Aby tak nad tymi Atrikuły Ręnka trzimana była, A gdźieby Urzędnicy tak nieczynieli srogiego karania od nas oczekawać maią.

Actum na Opolu w Strzodę po świętym Marcinie.

Anno 1528.

Miasto Tarnowskie Góry w XVIII wieku.

I.

II.

Herb I i II nadany urzędowi górniczemu i miastu Tarnowskie Góry w roku 1529 przez księcia Jana Opolskiego.

III.

IV.

V.

Herb III, IV i V nadany miastu Tarnowskie Góry w roku 1562 przez margrabiego Jerzego Fryderyka.

VI.

Herb VI nadany miastu Miasteczko w roku 1561 przez margrabiego Jerzego Fryderyka.

Treść.

	Strona
Wstęp	3
Książę Jan Opolski	9
Ordunek Gorny	13

Ilustracje.

1) Ruiny zamku Piastowskiego w Opolu z 16-go stulecia.

2) Pomnik marmurowy księcia Jana Opolskiego w katolickim kościele parafjalnym św. Krzyża w Opolu

3) Miasto Tarnowskie Góry w XVIII wieku

4) Herby nadane urzędowi górniczemu i miastom Tarnowskie Góry i Miasteczko przez księcia Jana Opolskiego i margrabiego Jerzego Fryderyka.

Omyłki druku.

Strona	Wiersz	Zamiast	Ma być
4	18	frankońskim	frankońskiem
4	24	miejskim	miejskiem
5	9	wówczaz	wówczas
5	12	usadownienie	usadowienie
6	11	wzkazują	wskazują
9	4	Mykołaj	Mikołaj
9	9	Mikołoja	Mikołaja
9	12	ponowiszy	ponowiwszy
13	6	Artikuł	Artikułu
30	11	podiał	podiał
33	1) 2) 3)	Nieczytelnie	Nieczytelne
39	2)	Nieczytelnie	Nieczytelne
46	3	zc.	etc.
46	4	Księże	Książe